

ברוך שם כבוד מלכותו and יהא שמיא רבא

Rabbi Eli Baruch Shulman

Lecture notes:

ברכות דף ג'

תניא, אמר רבי יוסי: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח עד שסיימתי תפילתי... אמר לי: ... בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמיא הגדול מבורך הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

תפילה? Why specifically when they say this

(ברכות שם) Tosafos:

וגם מה שאומרי' העולם לכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושבה גדול הוא על כן נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו

But this is difficult, as Tosafos themselves ask:

וזה אינו נראה שהרי כמה תפלות יפות שהם בלשון עברי

We are reminded at this point of another תפילה that we associate with the jealousy of המלאכים:

סי' תרי"ט Tur:

ונוהגין באשכנז לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם וסמך לדבר במדרש ואלה הדברים רבה בפרשת ואתחנן כשעלה משה לרקיע שמע מלאכי השרת שהיו מקלסין להקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והורידו לישראל למה הדבר דומה לאדם שגנב הורמין פי' חפץ נאה מתוך פלטרין של מלך ונתנו לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בו אלא בצנעה בתוך ביתך לכן כל השנה אומרים אותו בלחש ובי"ה אומרים אותו בפרהסיא לפי שאנו כמלאכים

בשכמל"ו and יהש"ר And so we have an intimation of a connection between

The Gemara in נ"ו has a different explanation of why we say בשכמל"ו quietly:

כדדריש רבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: בראשית מט ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם. ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין, ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי יצחק שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד - כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן: היכי נעביד? נאמרוהו - לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו - אמרו יעקב. התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי.

Why was יעקב's response בשכמל"ו?

The Zohar describes שמע as יחודא אילעא, and בשכמל"ו as יחודא תתאה. R' Chaim Volozhin & Baal Hatanya explain this in deep, Kabbalistic way. But among the other things I want to explore today is the possibility of explaining this distinction in a way that is close to פשוט and accessible to us.

שם denotes how the world relates to Him. It defines our relationship (different שמות = different relationships). When the world - Man - recognizes מלכות השם then His name looms larger than every other fact. Then is גדול שמו.

And that is the meaning of the equation that we saw in the Gemara in יומא between כבוד and גדול. That is why when we say in שמונה עשרה - הקל הגדול - it is the equivalent of מלך העולם.

On the other hand - when evil seems successful then שם השם is diminished. Hence אין השם שלם עד שימחה זרעו של עמלק.

When evil strikes with impunity then מלכות is hidden.

So we have connected two major words in Judaism and in תפילה: גדול and מלכות.

The אחד in the beginning of דעת תבונות adds another important word to this equation: אחד. We declare twice a day that ה' אחד. On the simplest level, it means that there are no other gods. But the אחד explains that it means much more than that. It means that there are no other forces at work in the world and that nothing can thwart that.

In other words, the fact that Hashem is אחד - the אחד calls this his attribute of יחוד, of being אחד - is exactly the same thing as the idea of his מלכות.

This connects together three of the most important and powerful phrases that recur, again and again, in our תפילות: כבוד מלכותו, גדול שמו, and אחד.

What is more, the אחד points to many פסוקים that demonstrate that the central purpose of כלל ישראל, its mission, is to attest to this truth. That is our central vocation.

This revelation of His being אחד = establishment of מלכותו = completion of שמו גדול, will be fulfilled with the defeat of גוג ומגוג representing the forces of evil and the establishment of מלכות המשיח.

And therefore the ספר יחזקאל פרק ל"ה in מלחמת גוג ומגוג that describes נבואה ends with the words: והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'.

מלכות השם - establishment of והתגדלתי
withal, still transcendent - והתקדשתי

The Tur writes that this פסוק - והתגדלתי והתקדשתי - is the basis of the opening phrase of קדיש: יתגדל ויתקדש שמה רבא. What we are asking is that הקב"ה make His name great, that is - that He destroy evil and make manifest the fact that nothing - not even the machinations of evil men - exists that can oppose His will, which is the only force in the world.

And when does this happen? לעת"ל. In נוסח ספרד made explicit: ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה.

Which, we continue, we pray will come soon: בבחיכון ובימיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב.

Clearly today, when evil flourishes, when evil men strike with impunity, when כלל ישראל suffers, כבוד מלכותו is hidden. השם is missing.

And yet, even today, even בזה"ז, even before that day towards which the קדיש looks forward, there is a way to recognize מלכותו:

Queen Victoria once asked Disraeli, her Prime Minister, for proof of the existence of G-d. "What", she asked, "is there to prove the existence of God, Benjamin?" His response was simply, "The Jew, Your Majesty."

Same idea in להבדיל - סידור יעב"ץ.

That is really a profound answer. Jewish survival.

יומא דף ט"ט Gemara:

דאמר רבי יהושע בן לוי: למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה - שהחזירו עטרה ליושנה. אתא משה אמר דברים י האל הגדל הגבר והנורא, אתא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר נורא. (עי' ירמיה פ' ל"ח: הקל הגדול והגבור ה' צבקות שמו). אתא דניאל, אמר: נכרים משתעבדים בבנין, איה גבורותיו? לא אמר גבור (עי' דניאל פרק ט': אנא ה' הקל הגדול והנורא. אתו אינהו ואמרו: אדרבה, זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו - שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות?)

This is unique power of - to see כבוד מלכותו - גדול גבור ונורא is הקב"ה, כנסת ישראל, even in darkest hours; not only as future consolation, but at work in the world here and now, to see the ע"פ רש"י's hand in כנס"י's miraculous survival.

Here we return to מיעוט כנפי החיות. The six כנפים correspond to the six words: ועד. ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. And therefore after the חורבן הבית, there is no place left in the world where כבוד מלכותו is apparent, they can no longer say כבוד מלכותו. So they only have 4 כנפים left.

And yet we proclaim בשכמל"ו even in גלות. Because that is the unique power of כלל ישראל, to recognize כבוד מלכותו in גלות and at all times.

And here we see the profound depth of what the טור writes, that we say בשכמל"ו quietly, so the מלאכים won't be jealous. Because this is a תפילה that the מלאכים are not able to say; to recognize כבוד מלכותו when it is open and manifest - that they can do, too. But to recognize כבוד מלכותו לעולם - at all times, even when מקרקרים בהיכלו, they can't do - they don't have those כנפים. Only כלל ישראל is capable of that.

Rashi in חומש explains the meaning of שמע ישראל as follows:

ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האומות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר (צפניה ג, ט) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר (זכריה יד, ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

In other words, שמע ישראל refers to that future time when כבוד מלכותו will be apparent - not only to כנס"י - but to all the world. That time when יתגדל ויתקדש שמה רבא.

יעקב wanted to reveal this time to his sons. בסתלקה הימנו שכינה. I heard once from an אדם גדול that when his sons said שמע ישראל that was itself the גילוי הקץ - the רבש"ע wanted the גילוי to come through יעקב's sons, the שבטים, because it is כלל ישראל through whom that קץ is brought into the world.

And how did יעקב respond? because the power of כלל ישראל to bring about the קץ, to be the catalysts of גאולה in the world, comes from the fact that they can affirm בשכמל"ו even now, in this world. There can't be a total disconnect between the world the way it is now and the way it will be - that chasm could never be bridged. If the world will become, ultimately, a place where כבוד מלכותו is revealed, it is because there is a people who testify - by their belief and by their very existence - to כבוד מלכותו לעולם ועד, at all times.

Perhaps, in this vein, we can now explain - on a פשוט level - the Zohar that שמע ישראל is יחודא, and עילאה, and יחודא תתאה is בשכמל"ו. Remember that we saw earlier that אחד = כבוד מלכותו, the recognition that He is the only power at work in the world. That is השם. שמע ישראל refers to that אחד as it will ultimately, when אחד יהיה ה' אחד, open and manifest. That is the יחודא, the higher אחד. But אחד as it is now, when כבוד מלכותו is difficult to see, and is revealed only through כלל ישראל, because הן גבורותיו הן הן נוראותיו, He makes himself known through כלל ישראל's miraculous and continued survival.

So שמע ישראל and בשכמל"ו, that dialogue between יעקב and his sons, are two different affirmations of מלכות שמים; one, as it will ultimately be, and one as it is now. And it is the latter that makes the former possible.

This same dialogue is present in the קדיש. We begin יתגדל ויתקדש שמה רבא, looking forward to that time when מלכות שמים as it will be, the complete revelation of השם, והתגדלותו והתקדשותו לעיני העמים, בעגלא ובזמן קריב, we hope speedily in our day, but in any event in the future.

And then we respond: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא. What does that mean? Let's examine it more closely:

ברוך שם יהא שמה רבא מברך. So כבוד מלכותו = גדול שמו הגדול = שמה רבא. And כבוד מלכותו = לעולם ועד = לעלם ולעלמי עלמא. (as in קידושא דסידרא, where the תרגום of ה' ימלוך). (ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמא is לעולם ועד).

In other words, יהא שמה רבא is simply the Aramaic translation of בשכמל"ו, the affirmation that מלכות שמים is present - not only in the future, but here and now and at all times.

ענין תרי עשרתי שבוי דיעקב... ואמרין שמע מינן ישראל אבונן ה': בראשית מ"ט א' to תרגום ירושלמי: Proof: The response of יעקב, which the Gemara gives as יהש"ר, the תרגום gives as בשכמל"ו.

So קדיש is affirmation of מלכות ה' at all times, even in difficult times. That is why it is said by an יהש"ר, who has come face to face with darkest aspect of human condition, and yet affirms: אבל.

That is the sublime profundity of this תפילה. That is כלל ישראל's unique genius; to affirm the יהש"ר's presence in a world where He seems absent. To see that He is גדול ונורא, not only in the majesty of the מקדש, but in the mystery of Jewish survival.

That is why when the יהש"ר hears it He כביכול nods his head and says אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך.

Tosafos in name of העולם that we say קדיש in Aramaic so מלאכים won't understand. The עמודי אור points out that this is essentially the same as the Tur that we say בשכמל"ו quietly so מלאכים won't be jealous. Because יהש"ר is בשכמל"ו. The מלאכים can't say this תפילה - נתמעטו כנפי החיות - כלל. Only ישראל. And so we whisper it after שמע, and we say it in Aramaic when we recite the קדיש.

Interestingly, מנהג הגר"א is to say the first two words of קדיש in Hebrew - with צירי under the ד of יתגדל ויתקדש - rather than in Aramaic - with ד' פתוחה - because those two words come from the פסוק והתגדלתי והתקדשתי גו'. But what of it - now that it's part of קדיש shouldn't we render those two words in Aramaic? But in view of the above we can say that just as שמע is said aloud, since it refers to לעתיד לבוא, and only ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד is said quietly - since it refers to מלכות in this world, which the מלאכים can't proclaim - so too, in parallel, the beginning of קדיש - which refers to the time when גוים רבים - יתגדל ויתקדש - can be said in Hebrew, even though קדיש as a whole - which primary affirmation is יהא שמיה רבא - which is the same as ברוך שם כבוד מלכותו - is in Aramaic, which the מלאכים can't understand.

Question: The טור says that on יו"כ we say בשכמל"ו out loud because we're like angels. But we have seen that the מלאכים themselves can't say בשכמל"ו in time of גלות?

Furthermore: What does it mean that מלאכים are jealous when we say בשכמל"ו? Do they have human emotions?

We say בשכמל"ו, we attest that הקב"ה is present and that He is the only force in the world But do we really live our lives that way? Do we really live with a constant sense that everything that happens is direct result of השגחה פרטית? At deepest level we believe it, but we don't always live consistently with that belief. So there is a קטרוג; and that is why we say it quietly, abashedly. But on יו"כ we're elevated to such a plane, we feel the יהש"ר's closeness so vividly, that we are able to say בשכמל"ו with every fibre of our being, without diffidence and hesitancy.

To sum up: We began with several questions: (a) What is so significant and powerful about יהש"ר, that saying it כחו בכל has the power to destroy a bad גזר דין, and to cause the יהש"ר to say אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך? (b) Why are the מלאכים particularly jealous of קדיש and of בשכמל"ו, which requires us to say קדיש in Aramaic and בשכמל"ו quietly? (c) Why was Yaakov's response to his children's שמע ישראל? (d) Why is the meaning of ויחודא תתאה? (e) What is the significance of כנפי החיות?

And the sum of what we have attempted to answer is this: In שמע and in קדיש we attest to מלכות שמים, to the idea - the central idea of Judaism - that הקב"ה is absolutely in control, that nothing happens in the world except by His will. The central mission of the Jewish people is to reveal that truth. That truth is revealed in two ways: Ultimately, it will be revealed through the total destruction of evil and the clear recognition by all mankind of the רבש"ע's dominion. That is the time to which we look forward when we say אחד א' ה' א' ה' שמע ישראל, and when we say יתגדל ויתקדש שמיא רבא. That is יחודא עילאה, the higher אחד. But, in the meantime, it is the task of כלל ישראל to keep that truth alive even in a world where evil exists. It is כלל ישראל who attest in this world - and whose very survival as a unique people attests - that the רבש"ע is active in this world. That is what we affirm when we say בשכמל"ו, that מלכות ועד, in all times. That is what we affirm when we say יהש"ר, which is the Aramaic equivalent. That is יחודא תתאה, the lower אחד. This is the unique genius of כלל ישראל. Even the מלאכים can't do that; that is why, with the חורבן, the מלאכים stopped saying כבוד מלכותו, and were reduced to four כנפים. And therefore we say בשכמל"ו quietly, and we say Kaddish in Aramaic, because we don't want to flaunt this declaration in the face of the מלאכים, since we ourselves don't always live up to this belief. But it is our main vocation to try and do so, to internalize it into our being. And on יו"כ we come closest to doing so, and are able to say בשכמל"ו out loud, openly and forcefully.